

Presentació

Quaderns Divulgatius, 54: XXIII Seminari sobre la Traducció a Catalunya
Carles Biosca

El dissabte 7 de març de 2015, el Seminari sobre la Traducció a Catalunya arribava a la XXIII edició. Celebrat ininterrompudament del 1993 ençà, el Seminari s'ha consolidat com un fòrum que aplega el món acadèmic (estudiants i professors de les facultats de traducció de la Universitat Autònoma de Barcelona, la Universitat Jaume I de Castelló, la Universitat Pompeu Fabra i la Universitat de Vic) i el món professional i institucional (l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, la Institució de les Lletres Catalanes i l'Ateneu Barcelonès). Aquests 23 anys han consagrat la jornada com un observatori que permet, a base de conferències, entrevistes i debats, seguir l'evolució de la traducció literària a casa nostra, any rere any, cercant en cada edició un enfocament determinat. En aquesta edició, el Seminari va posar èmfasi en la subversió de l'estàndard que sovint implica el fet de traduir. Traduir és sempre ampliar l'horitzó de la pròpia literatura, dels propis autors, de la pròpia llengua. I fer-ho exigeix jugar amb els límits de la norma, de la convenció, de la tradició.

Pilar Godayol va reflexionar sobre la subversió relacionant el pensament sobre la traducció de tres intel·lectuals heterodoxos: Duch, Derrida i Spivak. A continuació, Joan Casas i Xavier Pàmies van desgranar les premisses amb què aborden la variació lingüística a l'hora d'elaborar les seves versions. Finalment, Odile Arqué, Arnau Pons, i Caterina Briguglia, van debatre, moderats pel traductor Jordi Martín Lloret, les possibilitats que ofereix la llengua catalana per fer arribar al públic les diverses veus que caracteritzen els personatges de les novel·les, els poemes, les pel·lícules i les sèries amb què han treballat. De la teoria a la praxi, de l'anècdota a la categoria, de la feina quotidiana a la reflexió erudita, totes aquestes veus van provar de trobar el desllorigador del *merdé horrible de la traducció*.

Subvertim l'estàndard cada vegada que l'impuls traductor ens empeny a intentar l'impossible, a defugir la neutralitat, a donar la nostra veu a qui té una altra veu, que sovint hem de renunciar a comprendre del tot. La traducció és sempre necessària, encara que sigui incompleta, inacabada. Fins renunciant a comprendre totalment l'altre, desitgem traduir-lo. Com conclou Godayol, «la traducció són moments màgics de llibertat».

Subvertim l'estàndard quan traduïm veus heterodoxes, assenyalades en l'obra original amb trets sociolingüístics que cal provar de recrear en català. Davant d'això, s'imposa la intuïció, el sentit de la llengua, cercar la fluïdesa del text, la versemblança, trobar solucions en els repertoris més inesperats (expressions sentides al carrer, als instituts, als avis). Però també saber argumentar aquestes propostes davant dels editors i dels correctors i, cada vegada més, dels lectors.

Subvertim l'estàndard quan breguem contra les servituds del doblatge: la urgència per arribar a la versió final, la necessitat de limitar-nos a marques que els oients puguin reconèixer ràpidament, l'escepticisme dels professionals del doblatge davant les propostes poc convencionals, les limitacions articulatòries que en alguns casos fan

inviabile la variació dialectal, la funció normalitzadora que hom atribueix a la televisió pública o la subjectivitat que fa estrany a un oient allò que per a un altre és quotidià.

Subvertim l'estàndard quan traduïm poesia: escriure un poema a partir d'un poema demana oferir una veu doblement singular. Cal respectar l'alteritat, sabent que sempre s'hi perd alguna cosa. I paradoxalment, sempre s'hi guanya. Nedem en l'exuberància de la llengua per anar a trobar aquell mot precís, que farà singular el poema.

Subvertim l'estàndard quan reproduïm panorames sociolingüístics diferents del nostre, com és el cas de l'ús dels dialectes itàlics en la literatura en llengua italiana, un fenomen cada cop més habitual. Han passat dues dècades de *Quell merdé horrible de via Merulana*, traducció emblemàtica de Josep Julià que ha inspirat el títol d'aquesta edició del Seminari, però l'opció de convertir el napolità en valencià i el milanès en mallorquí encara es discuteix avui dia. L'estàndard, en aquest cas, no era una opció vàlida.

I el futur? Es respira en els textos que llegireu a continuació l'optimisme per una consolidació dels registres formals en el públic català i una consolidació del seu ús entre les generacions joves. Tanmateix, s'hi entreveu un cert pessimisme pel que fa a la transmissió generacional del català col·loquial i a una excessiva rigidesa en la norma pel que fa a fenòmens atribuïbles a l'evolució interna de la llengua, que són tan censurats com els calcs del castellà. Els hispanismes comencen a perdre importància en favor de la pressió de l'anglès, la qual ha originat nombrosos calcs sintàctics i lèxics que del doblatge televisiu han passat als guions de les sèries rodades en la nostra llengua i que ja comencen a detectar-se en la narrativa catalana més recent.

Qui sap si el preu de recuperar una varietat estàndard consolidada per al català haurà estat arraconar les formes col·loquials i els geosinònims. Qui sap si les dècades de normalització no ens han llegat un cert reduccionisme que frena la capacitat generadora de la llengua, imprescindible per al traductor quan ha de subvertir l'estàndard. Qui sap per quina via adquirirà el públic de demà la competència en els registres informals. Qui sap com evitarem que d'aquí a trenta anys els editors descartin, per massa arcaics, els col·loquialismes d'avui. Qui sap si caldrà subvertir l'hegemonia anglosaxona i donar veu a altres literatures menys difoses. Sabem, això sí, que més enllà d'aquestes qüestions, el desig de traduir l'altre perviurà. Un centenar d'estudiants de traducció van assistir a aquest Seminari. A ells els pertocarà de trobar-hi resposta.